

การใช้ชีวภัณฑ์ และ สารธรรมชาติจากพืช ควบคุมศัตรูพืช หลังน้ำลด

ที่ปรึกษา

นายครองศักดิ์ สงรักษา
รองอธิบดีกรมส่งเสริมการเกษตร ด้านถ่ายทอดเทคโนโลยี
นางอมรทิพย์ ภิรมย์บุรณี
ผู้อำนวยการสำนักพัฒนาการถ่ายทอดเทคโนโลยี

เตรียมเรียง

นางสาวอรนาฎ โศภเย็น
นักวิชาการเกษตรชำนาญการ
นางสาวสุพินสา ผิวรำไพ
นักวิชาการเกษตรชำนาญการ
กลุ่มส่งเสริมการควบคุมศัตรูพืชโดยชีววิธี
กองส่งเสริมการอารักขาพืชและจัดการดินปุ๋ย

จัดทำ

นางสาวพนิดา ธรรมสุรัตน์
นายวรรณวิทย์ เวลยผล
นางสาวชนกชนันท์ ชิมงาม
กลุ่มพัฒนาสื่อส่งเสริมการเกษตร
สำนักพัฒนาการถ่ายทอดเทคโนโลยี

จัดทำในรูปแบบไฟล์อิเล็กทรอนิกส์ : พฤศจิกายน 2565
(ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560)

การใช้สารชีวภัณฑ์ และ สารธรรมชาติจากพืช

ควบคุมศัตรูพืชหลังน้ำลด

การควบคุมศัตรูพืชโดยชีววิธี คือ การจัดการศัตรูพืช ให้อยู่ในปริมาณที่ไม่ก่อให้เกิดความเสียหาย โดยใช้สิ่งมีชีวิตที่เป็นศัตรูของศัตรูพืช ที่เรียกว่า ศัตรูธรรมชาติ ได้แก่ ตัวห้ำ ตัวเบียน และ เชื้อจุลินทรีย์ มาใช้ควบคุมศัตรูพืช ที่เข้าทำลายพืชหลังจากน้ำลด

สารธรรมชาติจากพืช คือ สารที่ได้มาจากพืช หรือส่วนต่าง ๆ ของพืช เช่น เปลือก ใบ ดอก เมล็ด หัว หรือเหง้า เป็นต้น มีสารออกฤทธิ์เฉพาะแตกต่างตามชนิดพืชโดยสารธรรมชาติจากพืชเป็นอีกทางเลือกหนึ่งในการป้องกันกำจัดศัตรูพืชที่มีความปลอดภัยต่อสุขภาพ และสิ่งแวดล้อม

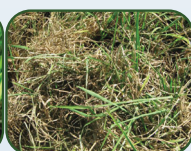
ชีวภัณฑ์ควบคุมศัตรูพืช คือ ผลิตภัณฑ์ที่ได้จากสิ่งมีชีวิต ที่ใช้ควบคุมศัตรูพืช เช่น แมลงศัตรูธรรมชาติ เชื้อจุลินทรีย์ควบคุมศัตรูพืช ซึ่งมีความปลอดภัยต่อตัวเกษตรกรผู้ใช้ ผู้บริโภค และสิ่งแวดล้อม

การใช้ชีวภัณฑ์และสารธรรมชาติจากพืชควบคุมศัตรูพืชหลังน้ำลด หมายถึง การนำศัตรูธรรมชาติ คือ ตัวห้ำ ตัวเบียน เชื้อจุลินทรีย์ และสารธรรมชาติจากพืชมาใช้ควบคุมศัตรูพืช ที่เข้าทำลายพืชหลังจากน้ำลด

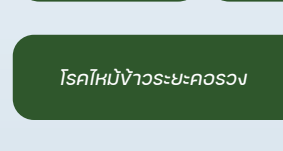
โรคไหม้ข้าว

โรคไหม้ข้าว เกิดจากเชื้อรา ลักษณะเป็นแผลแห้งคล้ายรูปตาเป็นโรคที่มีความสำคัญ ทำความเสียหายให้กับข้าวตั้งแต่ระยะกล้า ระยะแตกกอ และระยะออกรวง

ลักษณะแผลคล้ายรูปตา

โรคไหม้ข้าวระยะกล้า

โรคไหม้ข้าวระยะออกรวง

การใช้ชีวภัณฑ์ควบคุมโรคไหม้ข้าว

แช่เมล็ดพันธุ์ข้าวป้องกันการเกิดโรคด้วยเชื้อราไตรโคเดอร์มา โดยใช้เชื้อราที่ผลิตบนเมล็ดธัญพืช ในอัตราเชื้อราไตรโคเดอร์มา 1 กิโลกรัม ผสมน้ำ 100 ลิตร กรองเอาเฉพาะส่วนที่เป็นน้ำสัฟฟอน นำแช่เมล็ดข้าว 100 กิโลกรัม ที่แช่น้ำมาแล้ว 1 - 2 คืน เป็นเวลาครึ่งชั่วโมง ก่อนนำไปหว่าน

ไตรโคเดอร์มา 1 กก.

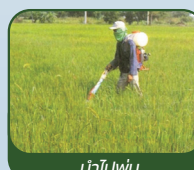
หย่าน้ำ 100 ลิตร

แช่เมล็ดพันธุ์

แยกส่วนน้ำเก็บใส่ถัง

นำไปหว่าน

โรคแมลงศัตรูข้าว

หนอนกระทู้กล้า เป็นหนอนผีเสื้อกลางคืน ทำลายข้าวระยะกล้า โดยหนอนเข้าทำลายเป็นกลุ่มและอพยพเป็นกลุ่มคล้ายกองทัพ การทำลายจึงรวดเร็วและเกิดความเสียหายเป็นวงกว้าง

หนอนกระทู้กอรวง หรือ **หนอนกระทู้ควายพระอินทร์** พบการระบาดมากหลังน้ำท่วมหรือฝนตกหนัก การทำลายเสียหายรุนแรง โดยเข้าทำลายข้าวช่วงกลางคืนหรือตอนพลบค่ำถึงเช้าตรู่ กลางวันจะหลบอาศัยใต้ใบหรือโคนต้นข้าว หรือหลบตามวัชพืชตระกูลหญ้า

การควบคุมหนอนกระทู้กล้า หนอนกระทู้กอรวง

● พ่นด้วยเชื้อแบคทีเรียบาซิลลัส ทรูริงเยนซิส สายพันธุ์ เคอร์สตาที ในอัตราตามคำแนะนำในฉลาก ลงบนต้นกล้าข้าวหรือต้นหญ้าที่หนอนอาศัยอยู่

● พ่นด้วยสะเดาใช้เมล็ดสะเดาแห้ง 1 กิโลกรัมบดหรือโวนให้ละเอียดเช่นน้ำ 20 ลิตร ทิ้งไว้ 12-24 ชั่วโมง แล้วกรองด้วยผ้าขาวบาง แยกเอาเฉพาะของเหลว ก่อนนำไปพ่นให้ผสมด้วยสารจับใบ เช่น ผงซักฟอก สบู่ หรือแชมพู อัตรา 1 ช้อนโต๊ะต่อน้ำ 20 ลิตร นำไปพ่นเวลาเย็น

● พ่นด้วยสาบเสือ นำใบสาบเสือสดจำนวน 1 กิโลกรัมบดหรือโวนให้ละเอียด ผสมกับน้ำ 5 ลิตร หรือนำใบสาบเสือแห้ง 1 กิโลกรัม ตำให้ละเอียดผสมกับน้ำ 20 ลิตร ทิ้งไว้ 24 ชั่วโมง แล้วกรองด้วยผ้าขาวบาง แยกเอาเฉพาะของเหลวนำไปผสมกับผงซักฟอก สบู่ หรือแชมพู อัตรา 1 ช้อนโต๊ะต่อน้ำ 20 ลิตร นำไปพ่นเวลาเย็น

ศัตรูไม้ผล

โรครากเน่า-โคนเน่าส้ม เกิดจากเชื้อรา สัมมีอาการใบสลด ต่อมาจะเปลี่ยนเป็นสีเหลืองซีด และร่วงหล่นจนหมดต้น ทำให้ต้นส้มตายในที่สุด เมื่อขุดดูราก จะพบว่ารากเน่าเปื่อยเป็นสีน้ำตาลคล้ำ อาการที่โคนและลำต้นจะมีคราบน้ำ ซึ่งอาจมียางไหลออกจากบริเวณที่เป็นโรค เมื่อลอกเปลือกบริเวณที่เป็นโรคจะพบเปลือกเน่าเป็นสีน้ำตาล ถ้าอาการนำลุกลามรอบลำต้นต้นจะตายในที่สุด

โรครากเน่า - โคนเน่า

โรครากเน่า-โคนเน่าทุเรียน เกิดจากเชื้อรา ทุเรียนจะแสดงอาการใบสลดไม่เป็นมัน ใบเริ่มเหลืองและร่วง เมื่อขุดบริเวณรากจะพบอาการรากเน่าลุกลาม บางครั้งจะพบอาการเน่าบริเวณโคนลำต้น หรือตามคาคบ ซึ่งเมื่อเริ่มเป็นโรคจะสังเกตเห็นได้ยาก เพราะใบยังคงมีสีเขียว นอกจากนี้บริเวณแผลที่แสดงอาการเน่า ถ้าอากาศชุ่มชื้นจะมีหยดน้ำเยิ้ม ๆ สีน้ำตาลแดงไหลซึมออกมา เมื่อตากบริเวณดังกล่าวจะพบเปลือกเน่ามีสีน้ำตาล เมื่ออาการลุกลามจนรอบลำต้น ทุเรียนจะแสดงอาการใบเหลืองและใบร่วง ยืนต้นตายในที่สุด

โรครากเน่า - โคนเน่าทุเรียน

การใช้ชีวภัณฑ์ควบคุมโรครากเน่า-โคนเน่าส้มและทุเรียน

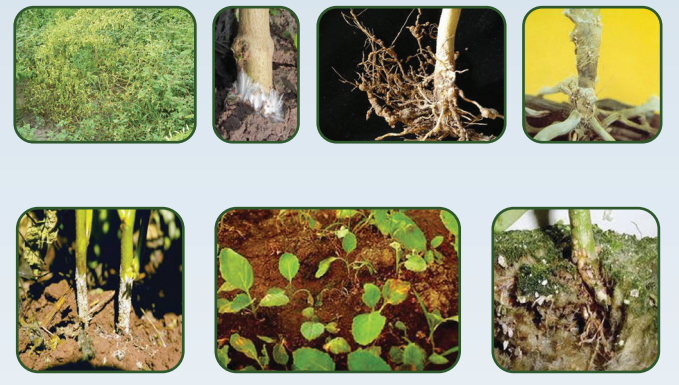
- ปรับปรุงสภาพของดินไม่เหมาะสมต่อการเกิดโรค โดยการไถพรวนหรือไถโลโลมัท เพื่อให้ดินมีสภาพเป็นต่างเล็กน้อย
- ควบคุมโรครากเน่า - โคนเน่า ส้ม ทุเรียน โดยใช้เชื้อราไตรโคเดอร์มา นำเชื้อราไตรโคเดอร์มา 1 กิโลกรัมผสมรำข้าว 4 กิโลกรัม ปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยคอกเก่า 100 กิโลกรัม คลุกเคล้าส่วนผสมให้เข้ากัน แล้วใช้รองก้นหลุมก่อนปลูกอัตรา 10-100 กรัมต่อหลุม ขึ้นกับขนาดของหลุมปลูก กรณีที่เกิดโรคหลังปลูก ใช้เชื้อราไตรโคเดอร์มาทำจัดโรค โดยใช้ส่วนผสมเชื้อราไตรโคเดอร์มา ไยรอบโคนต้นตามรัศมีทรงพุ่ม 5 กิโลกรัมต่อต้น หรือ 80-100 กิโลกรัมต่อไร่ หรือใช้เชื้อราไตรโคเดอร์มา 1 กิโลกรัมผสมน้ำ 200 ลิตร ล้างให้สปรอวออกมา แล้วกรองด้วยผ้าขาวบาง แยกเอาเฉพาะของเหลว ราดไปที่โคนต้น หรือใช้ไตรโคเดอร์มา 100 กรัม/น้ำ 20 ลิตร ล้างให้สปรอวออกมา แยกเอาเฉพาะของเหลว ใส่ถังแล้วพ่นให้ทั่วทั้งโคนต้น 5-7 วันต่อครั้ง ถ้าอาการรุนแรงมากให้พ่นทุก 3-5 วัน โดยใช้ต่อเนื่องไปจนกว่าอาการพืชดีขึ้น
- กรณีปลูกไม้ผลใหม่** หากเป็นพื้นที่ที่มีปัญหาเรื่องโรครากเน่า - โคนเน่า ควรราดหรือรองก้นหลุมด้วยเชื้อราไตรโคเดอร์มา ก่อนปลูก ส้ม - ทุเรียน ใช้ส่วนผสมอัตรา 10 - 100 กรัมต่อหลุม ขึ้นกับขนาดของหลุมปลูก เมื่อปลูกแล้ว พืชเริ่มแสดงอาการโรครากเน่า - โคนเน่า ให้รีบดำเนินการตามคำแนะนำ

ศัตรูพืช

โรครากเน่า - โคนเน่า เป็นโรคที่มีพบเสมอหลังน้ำท่วม สาเหตุเกิดจากเชื้อรา โดยในระยะแรกเชื้อราจะง่าทำลายที่ราก แล้วลุกลามขึ้นไปยังโคนต้น ใบจะเปลี่ยนเป็นสีเหลืองและร่วงในที่สุด ถ้าเป็นพืชผักที่ให้ผลแล้วเกิดเป็นโรคในระยะติดดอกออกผล ดอกและลูกอ่อนจะร่วงหล่น รากพืชที่เป็นโรคจะมีสีน้ำตาล โคนต้นที่เป็นโรคจะเป็นสีน้ำตาลดำ ด้กที่เป็นโรครากเน่า-โคนเน่าจะแสดงอาการต้นเหี่ยว ใบตก บางครั้งจะเห็นเชื้อราสีขาวบริเวณโคนต้น หรืออาจพบเม็ดเชื้อราเหมือนเมล็ดผักกาดปนอยู่กับเส้นใยด้วย

ด้กที่เป็นโรครากเน่า-โคนเน่า ได้แก่ มะเขือเทศ มะเขือ พริก พริกไทย คะน้า ด้กภาค กะหล่ำปลี คื่นฉ่าย หอม กระเทียม พืชตระกูลถั่ว พืชตระกูลแตง

การจัดการโรครากเน่า-โคนเน่า

- การเตรียมดินก่อนปลูกผัก** ควรดำเนินการดังนี้
- 1) ไถและตากดินไว้ 5 - 7 วัน เพื่อให้ดินแห้งมากขึ้น หลังจากนั้นใช้ปูนขาวหรือโดโลไมท์ อัตรา 200-300 กิโลกรัมต่อไร่ ในการปรับปรุงดินด้วยเพื่อป้องกันปัญหาโรครากเน่า
  - 2) หว่านเชื้อราไตรโคเดอร์มาที่เจริญอยู่บนเมล็ดธัญพืช 1 กิโลกรัม ผสมกับรำข้าว 4 กิโลกรัม และปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยคอกเก่า 100 กิโลกรัม คลุกเคล้าให้ส่วนผสมเข้ากันดี แล้วหว่านในแปลงปลูกผัก อัตรา 80 - 100 กิโลกรัมต่อไร่
  - 3) หากสภาพพื้นที่ยังมีน้ำท่วมขังอยู่หรือสภาพดินยังแฉะมาก ควรใช้วิธีการเพาะกล้าแล้วย้ายปลูก จะทำให้ด้กเจริญเติบโตได้ดีกว่า เพื่อลดความเสี่ยงต่อโรครากเน่าและโคนเน่าในระยะงอกและระยะกล้า

การควบคุมโรคเมื่อมีด้กอยู่ในแปลง

ปรับสภาพดินเพื่อป้องกันการเกิดโรคโดยใช้ปูนขาวใส่รดต้นกล้าและต้นด้กอาทิตย์ละ 1 - 2 ครั้ง จะช่วยลดการระบาดของโรคที่เกิดจากเชื้อราได้ โดยการนำปูนขาว 1 กิโลกรัมผสมในน้ำ 60 ลิตร คนให้เข้ากัน ปิดฝาไว้ 1 คืน เพื่อให้ปูนขาวตกตะกอน นำส่วนที่เป็นน้ำปูนใสฉีดพ่นในอัตราส่วนน้ำปูนใส 1 ส่วน น้ำ 3 ส่วน

การควบคุมโรคผักหลังปลูก

● เมื่อมีโรคระบาด ให้ใช้เชื้อราไตรโคเดอร์มาที่ผสมกับรำและปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยคอกเก่า ในอัตราส่วนผสม เชื้อราไตรโคเดอร์มาที่เจริญอยู่บนเมล็ดธัญพืช 1 กิโลกรัม ผสมรำข้าว 4 กิโลกรัม และปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยคอกเก่า 100 กิโลกรัม คลุกเคล้าให้ส่วนผสมเข้ากันดี นำส่วนผสม 1 กำมือ (ประมาณ 30 กรัม) โรยรอบโคนต้น หรือใช้เชื้อบาซิลลัส ซับทีลีส 1 ช้อนแกง (100 กรัม) ละลายในน้ำ 20 ลิตร พ่นทุก 15 วัน หรือตามอัตราคำแนะนำในฉลากชีวภัณฑ์ สามารถใช้ได้กับพืชทุกชนิดที่แสดงอาการเป็นโรค และควรหลีกเลี่ยงการใช้ชีวภัณฑ์ร่วมกับสารเคมีควบคุมโรคพืช เนื่องจากสารเคมีอาจไปยับยั้งประสิทธิภาพของเชื้อจุลินทรีย์ควบคุมศัตรูพืชได้

แมลงศัตรูพืช

หนอนกระทู้หอม หรือ หนอนหลอดหอม หรือ หนอนหึงเหนียว เป็นหนอนกัดกินส่วนต่าง ๆ ของผัก มีการระบาดและก่อให้เกิดความเสียหายอย่างรวดเร็ว หนอนมีผนังลำตัวเรียบ สีเขียวอ่อน เทา หรือน้ำตาลดำ ด้านข้างมีแถบสีวางขังและแถบพาดยาวจากส่วนอกถึงปลายสุดลำตัว หนอนกระทู้หอมกินผักหลายชนิด เช่น ด้กตระกูลกะหล่ำ หอมแบ่ง หอมแดง หอมหัวใหญ่ พริก ถั่วฝักยาว กระเจี๊ยบเขียว หน่อไม้ฝรั่ง เป็นต้น

หนอนกระทู้หอม

หนอนกระทู้ด้ก เป็นหนอนที่มีลำตัวสีเขียวอ่อน เขียวงาครีม น้ำตาลหรือสีดำ มีลายรูปสามเหลี่ยมสีดำเรียงเป็นแถวทั้งด้านบนและด้านล่างลำตัว และมีจุดดำพาด 2 จุด บริเวณช่วงอก หนอนที่ฟักออกจากไข่ใหม่ ๆ จะอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม เกาะกินผิวใบจนเห็นเนื้อเยื่อบางใสหรือพยุกันไปหมด ประมาณวัย 2-3 หนอนจะแยกย้ายกันทำลายพืช และเป็นระยะที่ทำความเสียหายและยากต่อการกำจัด หนอนกระทู้ด้กกินผักหลายชนิด เช่น ด้กตระกูลกะหล่ำ คะน้า ด้กภาค หอมแบ่ง หอมแดง หอมหัวใหญ่ พริก ถั่วฝักยาว ด้กชี่ หน่อไม้ฝรั่ง มะเขือเทศ ด้กสลัด เป็นต้น

หนอนกระทู้ด้ก

หนอนเจาะสมอฝ้าย เป็นหนอนที่มีลำตัวสีเขียว น้ำตาล มีจุดเล็ก ๆ คล้ายกระ กระจายทั่วลำตัว และมีงับในลำตัว โดยแม่ผีเสื้อจะวางไข่เป็นพวงเดี่ยวตามส่วนอ่อนของพืช เมื่อฟักเป็นตัวหนอนจะเข้าทำลายส่วนต่าง ๆ ของพืช พืชอาหารที่สำคัญได้แก่ ถั่วฝักยาว พริก มะเขือ กระเจี๊ยบเขียว หน่อไม้ฝรั่ง มะเขือเทศ เป็นต้น

หนอนเจาะสมอฝ้าย

การจัดการหนอนกระทู้หอม หนอนกระทู้ด้ก หนอนเจาะสมอฝ้าย

- **พ่นด้วยเชื้อบาซิลลัส ทุริงเยนซิส หรือเรียกว่าบีที หรือ ยาเชื้อ** ใช้อัตราตามคำแนะนำในฉลาก โดยพ่นเชื้อไว้บนพืชเพื่อให้หนอนมากิน เพราะเชื้อนี้จะมีผลในการกำจัดหนอนศัตรูพืช เมื่อหนอนกินเชื้อเข้าไปเท่านั้น พ่นประมาณ 4-7 วัน/ครั้ง ตามสถานการณ์การระบาดของหนอน และควรพ่นเวลาเย็น
- **พ่นด้วยสะเดา** ใช้เมล็ดสะเดาแห้ง 1 กิโลกรัมบดหรือโกลให้ละเอียด แชลงในน้ำ 20 ลิตร ทิ้งไว้ 12-24 ชั่วโมง แล้วกรองด้วยผ้าขาวบาง แยกเอาเฉพาะของเหลว ก่อนนำไปพ่นให้ผสมด้วยสารจับใบ เช่น ผงซักฟอก สบู หรือแชมพู อัตรา 1 ช้อนโต๊ะต่อน้ำ 20 ลิตร นำไปพ่นในแปลงผักเวลาเย็น 6-10 วัน/ครั้ง
- **พ่นด้วยมันชัน** ใช้เหง้าหรือส่วนหัวของงมันชันแห้งครึ่ง กิโลกรัม ตำหรือทุบให้ละเอียดหนักในน้ำ 2 ลิตร ทิ้งค้างคืน แล้วกรองด้วยผ้าขาวบาง แยกเอาเฉพาะของเหลวผสมกับน้ำ 200 ลิตร หรือใช้มันสดครึ่งกิโลกรัม ตำหรือทุบให้ละเอียด ผสมกับน้ำ 1 ปีบ หมักทิ้งไว้ 1-2 วัน กรองเอาแต่น้ำ นำไปพ่นในแปลงผักในเวลาเย็น
- **พ่นด้วยสบู่เหลว** นำสบู่เหลวจำนวน 1 กิโลกรัมบดหรือโกลให้ละเอียด ผสมกับน้ำ 5 ลิตร หรือนำสบู่เหลวแห้ง 1 กิโลกรัมตำให้ละเอียด ผสมกับน้ำ 20 ลิตร ทิ้ง 24 ชั่วโมง แล้วกรองด้วยผ้าขาวบาง แยกเอาเฉพาะของเหลวนำไปผสมกับผงซักฟอก สบู หรือแชมพู ในอัตราส่วน 1 ช้อนโต๊ะต่อน้ำ 20 ลิตร นำไปพ่นในแปลงผักในเวลาเย็น
- **พ่นด้วยหางไหล** ใช้หางไหลแห้งบดละเอียด 1 กิโลกรัม ผสมกับน้ำ 100 ลิตร และเติมสบู 500 กรัมทิ้งไว้ 48 ชั่วโมง กรองด้วยผ้าขาวบาง แยกเอาเฉพาะส่วนที่เป็นของเหลว นำไปพ่นในแปลงผักในเวลาเย็น
- **พ่นด้วยเชื้อราบีวเวอเรีย** นำเชื้อราบีวเวอเรียที่เจริญบนเมล็ดธัญพืช อัตรา 1 กิโลกรัม ใส่ลงในน้ำ 80 ลิตร ล้างให้สปรอวออกจากเมล็ดธัญพืช กรองด้วยผ้าขาวบาง นำของเหลวที่ได้ผสมกับสารจับใบ นำไปพ่นในเวลาเย็น โดยพ่นให้สัมผัสตัวหนอนหรือบริเวณที่หนอนอาศัยอยู่ เพราะเชื้อราจะเข้าไปฆ่าแมลงได้โดยการผ่านเข้าทางผนังลำตัวแมลงเท่านั้น โดยฉีดพ่นประมาณ 2-3 ครั้งต่อฤดู ซึ่งขึ้นกับสถานการณ์การระบาดของหนอนศัตรูพืช
- **ใช้เชื้อรามตาโรเซียมเพื่อกำจัดระยะด้กแก่ของศัตรูพืช** โดยนำเชื้อรามตาโรเซียมที่เจริญบนเมล็ดธัญพืช อัตรา 1 กิโลกรัม ใส่ลงในน้ำ 80 ลิตร ล้างให้สปรอวออกจากเมล็ดธัญพืช กรองด้วยผ้าขาวบาง นำของเหลวที่ได้รดหรือพ่นลงดิน ก่อนการปลูกพืชหรือทุก 5 - 7 วัน ซึ่งขึ้นกับสถานการณ์การระบาดของศัตรูพืช

